

держави має відповідати принципам обґрунтованості, мати процесуальний характер і бути справедливим.

Ми підтримуємо точку зору М. Макарейка, що в якості засобу визначення меж державного примусу, в першу чергу, повинна виступати, поряд з метою, і сфера застосування названих заходів. Наприклад, в адміністративно-правовій сфері традиційно державний примус застосовується в більшому обсязі, а економічна і соціально-культурна не вимагає наявності такого значного державно-примусового потенціалу. У зв'язку з цим розширення меж примусу в зазначених сферах може бути неефективним.

Визначення меж державного примусу також обумовлено правовим режимом їх застосування. Так, в умовах режиму

надзвичайного, воєнного стану або проведення антитерористичної операції можливо застосовувати заходи, реалізація яких в звичайних умовах є неприпустимою.

Підсумовуючи, слід зазначити, що державний примус найбільш яскраво проявляє себе саме в охоронній функції, оскільки вона забезпечує безпечне функціонування всього суспільства, і при побудові правової держави її примусовий аспект наповнюється новим змістом. Саме в правовій державі першочергового значення набувають правові форми здійснення функцій держави, тому що являють собою діяльність пов'язану із здійсненням юридично значущих дій в чітко визначеному законом порядку.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року (редакція від 30 вересня 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Магомедрасулов М.М. Особенности принуждения в правовом государстве : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.01 / Магомедрасулов Магомедрасул Мусаевич; [Место защиты: Моск. ун-т МВД РФ].- Москва, 2010.- 177 с.
3. Международная защита прав и свобод человека [Текст] // Сборник документов. – М.: Юрид. пит., 1990. – 418 с.
4. Макарейко Н.В. Пределы государственного принуждения / Н.В. Макарейко // Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2014. - Выпуск № 1(25). – С. 35-39.

УДК 346.6

ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ КРАЇНИ: КОЛІЗІЇ ТЕОРІЇ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Світлак І.І. – к.ю.н., доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU

За офіційними даними НБУ станом на 01 січня 2017 року в Україні діє 93 платоспроможних банки. Лише за останні три роки було ліквідовано понад 90 банків[1]. З огляду на це, на нашу думку, постає актуальне питання про визначення ролі центрального банку у цьому процесі та його відповідальності за сучасний стан банківського сектору. Адже постраждали не тільки фінансові установи, що були виведені із ринку, але й вкладники неплатоспроможних банків, в зв'язку із неповерненням їм в повному обсязі грошей.

За даних умов досить часто піднімається питання про підвищення відповідальності НБУ за контроль над фінансовими установами і за виведення їх з ринку. Адже штучне зниження кількості фінансових установ призвело не тільки до втрат у самих власників банку, але і у багатьох суб'єктів господарювання та пересічних громадян, що мали рахунки в цих установах.

На наш погляд, неналежне виконання

центральним банком країни своїх контролюючих та регулятивних функцій можуть призводити до неплатоспроможності комерційного банку. У вирішенні питання про притягнення регулятора до відповідальності за зобов'язаннями збанкрутілих комерційних банків виникають колізії між нормами чинного законодавства та практикою його застосування. Зупинимось окремо на цих моментах.

З одного боку, в чинному законодавстві юридично закріплена норма про економічну незалежність та самостійність банків. Зокрема, відповідно до ст. 5 Закону України «Про банки і банківську діяльність» НБУ не відповідає за зобов'язаннями банків, а банки не відповідають за зобов'язаннями НБУ, якщо інше не передбачено законом або договором [2].

Відповідна норма міститься і у ст. 4 Закону України «Про Національний банк України»: «Національний банк не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не

відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання» [3].

Зі змісту вищезазначених статей можна сформулювати висновок, що відповідальність центрального банку перед кредиторами неплатоспроможної фінансової установи законодавчо обмежена.

З іншого боку, НБУ будучи центральним банком країни, здійснює банківське регулювання та нагляд, основною метою якого є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Для досягнення цієї мети НБУ наділений досить широкими владними повноваженнями. При цьому, заходи впливу, що застосовуються НБУ до банку мають бути адекватними конкретним порушенням, допущеним такою фінансовою установою. Відповідність обраного заходу впливу визначається характером допущених банком порушень, причин, що обумовлюють виникнення таких порушень, загальним фінансовим станом банку, розміром можливих негативних наслідків для вкладників і кредиторів. Таким чином, представляється, що визнання банку проблемним, введення в нього тимчасової адміністрації і початок ліквідаційної процедури є наслідком того, що планова інспекційна перевірка НБУ проводилася несвоєчасно або неналежним чином, тобто з боку посадових осіб регулятора проявлена бездіяльність у вигляді порушення строків та/або процедури проведення планової інспекційної перевірки банку.

Отже маємо ситуацію, коли саме бездіяльність центрального банку або неналежне виконання ним функцій з контролю за проблемними банками призвели до їх неплатоспроможності і, відповідно, до невиконання такою фінансовою установою договірних зобов'язань із своїми клієнтами.

Дана ситуація має різну юридичну оцінку. Так, на думку, А. Клименка прийняття рішень про притягнення до відповідальності НБУ за всіма зобов'язаннями збанкрутілих банків та перекладання на центральний банк обов'язку з відшкодування збитків є передчасним. Факт здійснення НБУ контролю за діяльністю фінансових установ не породжує автоматичного виникнення відповідальності за їхніми боргами [4].

С. Рибалка вбачає ряд причин кризового стану сучасної банківської системи. Перша причина, на думку голови парламентського

комітету з питань фінансової політики і банківської діяльності - це сформований регулятором неналежний нагляд за банками («крізь пальці»). Система привілеїв для улюбленців і показово жорстке ставлення до «цапів-відбувайлів». Небажання реагувати на очевидні порушення, про які місяцями, мов у пустелі, волають ЗМІ та експертне середовище. Після падіння чергового банку керівники НБУ розводять руками, мовляв, не бачили, як з установи вивели всі кошти. Виникає запитання: а куди дивилися куратори від Нацбанку, які саме для цього приходять у проблемний банк? [5].

Вважаємо, що висвітлення питання про притягнення до відповідальності НБУ не буде повним без дослідження матеріалів судової практики щодо розгляду даної категорії справ. Сьогодні судова практика вже сформувала правову позицію про можливість визнання причиною неплатоспроможності банку бездіяльність регулятора в особі НБУ.

З огляду на це, безпрецедентним, на наш погляд, є ухвала Вищого адміністративного суду України від 21.10.2015 року № К/800/31676/15 [6]. Суд вперше визнав протиправною бездіяльність НБУ щодо вжиття належних заходів із забезпечення захисту законних інтересів вкладників і кредиторів щодо безпеки зберігання коштів на банківських рахунках. Також визнана протиправною бездіяльність НБУ щодо вчинення адекватних, негайних і рішучих дій, неприйняття своєчасного рішення про адекватний захід впливу на банк на підставі проведеної перевірки.

Дане рішення Вищого адміністративного суду України сприймається юристами неоднозначно, адже для подальшого розгляду в господарському суді позову про стягнення з центрального банку збитків потрібно буде довести причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю НБУ, що спричинило введення в банку тимчасової адміністрації та подальшу ліквідацію банківської установи, та неможливістю вкладника отримати свій внесок у повному обсязі.

На нашу думку, на зважаючи на існуючу судову практику видається майже не реальним у судовому порядку отримати відшкодування за вкладом за рахунок держави в особі того ж НБУ. Вирішення подібних проблем можливо шляхом зміни підходів до роботи центрального банку щодо організації та реалізації його контрольно-наглядових функцій з метою реального та фактичного захисту прав кредиторів і споживачів фінансових послуг.

Література

1. Огляд банківського сектору // Вісник НБУ. – 2017. - Випуск 2. - С. 2.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року (редакція від 01.01.2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 року (редакція від 01.01.2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679>
4. Клименко А. Чи повинен НБУ платити за боргами збанкрутілих банків / А. Клименко // Закон і бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/120857>
5. Рибалка С. НБУ і банки: хто нести відповідальність? / С. Рибалка // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>
6. Офіційний веб-сайт Вишого адміністративного суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua>

УДК 343.21

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Скірський І.В. – к.ю.н., доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU

Проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб належить до числа надзвичайно складних питань у теорії кримінального права. У зв'язку з цим серед науковців у галузі кримінального права ця проблема вирішувалася неоднозначно. Так, проти кримінальної відповідальності юридичних осіб у свій час виступили видатні вчені-криміналісти, зокрема М.І. Бажанов, Н.Ф. Кузніцова та інші. Однак дану проблему в теоретичному плані намагався розв'язати російський вчений Б.В. Волженкін, які пропонував розмежувати поняття «суб'єкт злочину» «суб'єкт кримінальної відповідальності». Він акцентував увагу на тому, що злочин може вчинити фізична особа, яка володіє для цього необхідними кримінальними ознаками, але при цьому підлягати кримінальній відповідальності можуть не тільки фізичні особи, а й юридичні особи [1, с. 25-26].

На законодавчому рівні перші кроки щодо відповідальності юридичної особи в Україні були здійснені у 2009 році коли Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», але цей закон довго не проіснував і у 2010 році він втратив чинність.

Новою спробою законодавця щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 року Загальна частина Кримінального кодексу України (далі - ККУ) доповнена новим розділом XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо

юридичних осіб» [2].

Таке законодавче рішення не являється суто українським «ноу-хау».

Міжнародний досвід свідчить, що в різних державах існує кримінальна відповідальність юридичних осіб. Так, на основі принципу винної кримінальної відповідальності фізичної особи за вчинення злочину (за умови, що фізична особа вчиняє злочин в інтересах юридичної особи), то в цьому випадку юридична особа підлягає кримінальній відповідальності [3, с. 7].

Від тепер до юридичних осіб можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру: а) штраф; б) конфіскація майна; в) ліквідація. Слід зазначити щодо юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися як основні міри кримінального правового характеру, а конфіскація майна - лише як додатковий.

Але даний закон дуже суперечливий і не відповідає концептуальним засадам кримінальної відповідальності, що сформульовані законодавцем в чинному кримінальному кодексі.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 ККУ підстави кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину. Із даної норми витікає, що суб'єктом вчинення суспільно небезпечного діяння може бути лише і тільки фізична особа (частина 1 статті 18 ККУ), які притаманні такі ознаки: а) осудність; б) відповідний вік.

Одним із принципів кримінального права це відповідальність за наявності вини. Цей принцип ґрунтується на положенні статті 62 Конституції України в якій проголошується, що особа вважається не винуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному